

शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या,
वस्त्यांमध्ये ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांची
अंमलबजावणी करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: निशयो-१४१३/प्र.क्र.८८/पापु-०७

७ वा मजला, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय इमारत संकुल, लोकमान्य टिळक मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ००१
तारीख: ११ सप्टेंबर, २०१४.

वाचा :

- १) शासन निर्णय क्रमांक: ग्रापापु-१०९९/प्र.क्र.३३८/पापु-०७, दिनांक २७ जुलै, २०००
- २) शासन निर्णय क्रमांक: नापापु-१०००/प्र.क्र.४१९/पापु-२२, दिनांक २७ सप्टेंबर, २०००
- ३) शासन निर्णय क्रमांक: ग्रापाधो-११०९/प्र.क्र.१०४ (अ)/पापु-०७, दिनांक १७ मार्च, २०१०
- ४) शासन निर्णय क्रमांक: ग्रापाधो-१११०/प्र.क्र.१३०(II)/पापु-०७, दिनांक ७ जून, २०१२
- ५) केंद्र शासनाने राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचना (NRDWP GUIDELINES)
- ६) केंद्र शासनाच्या पेयजल व स्वच्छता मंत्रालयाचे अर्ध शासकीय पत्र क्रमांक: F-11011/31/2013/Water-II, Dated 22nd July, 2013

प्रस्तावना :

आर्थिक वर्ष सन २००९-२०१० पासून केंद्र शासनाने वर्धित वेग ग्रामीण पाणी पुरवठा कार्यक्रमाचे रुपांतर राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम (National Rural Drinking Water Programme-NRDWP) असे केले आहे. राज्यातील ग्रामीण भागातील नागरिकांना पिण्याचे सुरक्षित व पुरेसे पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी संदर्भ क्र.१ येथील शासन निर्णयान्वये मागणी आधारित लोकसहभागाचे लोकाभिमुख धोरण स्विकारले आहे. या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीकरीता संदर्भ क्र.३ येथील शासन निर्णयान्वये सर्व समावेशक मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत.

केंद्र शासनाने संदर्भ क्र.६ येथील पत्रान्वये राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत ग्रामीण भागासाठी दरडोई दरदिवशी ४० लिटरप्रमाणे पाणी पुरवठा करण्यास प्रथम प्राधान्य देण्याचे व ग्रामीण भागात दरडोई दरदिवशी किमान ४० लिटरप्रमाणे पाणी पुरवठा होईल याची खात्री करण्याचे निर्देश दिले आहेत. तसेच दरडोई दरदिवशी किमान ४० लिटरचा पाणी पुरवठा केल्यानंतरच दरडोई दरदिवशी ४० ते ५५ लिटर अथवा अधिक पाणी पुरवठा हे उद्दिष्ट गाठण्याचे सुचित केले आहे.

संदर्भाधिन क्र.४ येथील शासन निर्णयान्वये निम-शहरी ग्रामपंचायती/वाड्या/वस्त्यांमध्ये लगतच्या शहरी निकषानुसार पिण्याच्या पाणी पुरवठा योजनांची अंमलबजावणी करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत.

राज्यातील महानगरे अथवा शहरांच्या लगत असणाऱ्या ग्रामपंचायती/वाड्या/वस्त्यांचा भाग हा ग्रामीण भागच असल्याने या ग्रामीण भागामध्ये देखील राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यात येते. तथापि, शहरे/महानगरे यांच्या लगत असणाऱ्या ग्रामीण भागात मल:निस्सारण योजना अस्तित्वात नसल्याने, राज्य शासनावर येत असलेला अधिकचा आर्थिक भार तसेच लगतच्या शहरी निकषानुसार योजना राबविण्याची संबंधित ग्रामपंचायत/वाडी/वस्तीची नसलेली आर्थिक व तांत्रिक कुवत या बाबींचा विचार करता संदर्भाधिन क्र.४ येथील शासन निर्णयान्वये पारीत केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचा पुनर्विचार करणे गरजेचे झालेले आहे. त्या अनुषंगाने राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत शहरालगतच्या ग्रामपंचायती/वाड्या/वस्त्यांमध्ये ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांची अंमलबजावणी करण्यासाठी सुधारीत मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

राज्यातील शहरालगत असलेल्या निम-शहरी (Peri Urban) ग्रामपंचायती/वाड्या/वस्त्या यांना लगतच्या शहरी निकषानुसार ग्रामीण पाणी पुरवठा सेवा उपलब्ध करून देण्यासाठी संदर्भ क्र.४ येथील शासन निर्णयान्वये देण्यात आलेल्या मार्गदर्शक सूचना या शासन निर्णयान्वये रद्द करण्यात येत आहेत.

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या, वस्त्यांमध्ये दरडोई दरदिवशी अधिकतम ७० लिटर पर्यंतच्या सुधारीत/नवीन पाणी पुरवठा योजनांची अंमलबजावणी करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत ग्रामीण भागासाठी दरडोई दरदिवशी ४० लिटर क्षमतेने पाणी पुरवठा करण्यास प्राधान्य देण्याचे केंद्र शासनाने निर्देशित केलेले असल्याने राज्यातील शहरालगत असलेल्या ग्रामपंचायती, वाड्या व वस्त्यांमध्ये दरडोई दरदिवशी किमान ४० लिटर क्षमतेने पाणी पुरवठा होत असल्याची खात्री संबंधित मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी करावी.

शहरालगतच्या ग्रामपंचायत, वाडी, वस्तीमध्ये दरडोई दरदिवशी अधिकतम ७० लिटर क्षमतेपर्यंतच्या ग्रामीण पाणी पुरवठा योजना घेण्यासाठी या ग्रामपंचायती, वाड्या व वस्त्या नगरपालिकेच्या व महानगरपालिकेच्या सीमारेषेपासून १० कि.मी.च्या परिघातील असणे आवश्यक आहे.

वरील अट पूर्ण करणाऱ्या सर्व ग्रामपंचायती, वाड्या, वस्त्या या शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या, वस्त्या समजण्यात येतील. शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या, वस्त्या या पाणी पुरवठ्याच्या दृष्टीकोनातून निश्चित करण्यासाठी तसेच त्यांचा प्राधान्यक्रम ठरविण्यासाठी जिल्हाधिकारी यांच्या

अध्यक्षतेखालील समिती रद्द करुन, ही समिती मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन करण्यात येत आहे. सदर समितीची रचना खालीलप्रमाणे राहिल :-

१) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	-	अध्यक्ष
२) संबंधित उपायुक्त, महानगरपालिका/मुख्याधिकारी, नगर परिषद	-	सदस्य
३) उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, पाणी पुरवठा व स्वच्छता / ग्रामपंचायत-	-	सदस्य
४) सहाय्यक/उप संचालक (नगर रचना)	-	सदस्य
५) कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण	-	सदस्य
६) वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूजल सर्वेक्षण विकास यंत्रणा	-	सदस्य
७) संबंधित कार्यकारी अभियंता, ग्रापापु, जिल्हा परिषद	-	सदस्य सचिव

उपरोक्त समितीचे अध्यक्ष वरील सदस्यांखेरीज समितीच्या बैठकीस आवश्यकता भासल्यास संबंधित विषयातील तज्ञ व्यक्ती/अधिकारी यांना विशेष निमंत्रित सदस्य म्हणून आमंत्रित करू शकतील.

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या व वस्त्या यांच्या पाणी पुरवठा योजनांच्या सविस्तर प्रकल्प अहवालाची तपासणी करावी, तसेच प्रस्तावित योजनांचा राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाच्या कृती आराखड्यामध्ये समावेश असेल याची दक्षता घ्यावी. या योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य हिश्याच्या निधीची तरतूद करण्याची खात्री मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी करावी. शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या व वस्त्या यांच्या पाणी पुरवठा योजनांचा प्रकल्प अहवाल मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्यामार्फतच सादर करणे बंधनकारक असून योजनेच्या अंमलबजावणीदरम्यान योजनेचे सनियंत्रण करण्याची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांची राहिल.

शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या व वस्त्यांमध्ये पाणी पुरवठा व्यवस्था निर्माण करण्यासाठी तयार करावयाच्या सविस्तर प्रकल्प अहवालांमध्ये खालील बाबींचा प्रामुख्याने समावेश असावा :

- १) पिण्याच्या पाण्यासाठी प्रस्तावित पाण्याचा स्रोत व उपलब्ध पाणी याचा तपशील.
- २) लगतची स्थानिक स्वराज्य संस्था/महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण किंवा महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांच्यामार्फत ठोक पाणी पुरवठा करण्याचा प्रस्ताव असल्यास त्याचे विवेचन.
- ३) ग्राहक सर्वेक्षण
- ४) ग्राहक तक्रार निवारण पध्दत
- ५) योजनेच्या देखभाल-दुरुस्तीचा तपशील

शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या व वस्त्या यांच्याकडून मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्याकडे पाणी पुरवठा योजनांच्या मागणीचे प्रस्ताव प्राप्त झाल्यावर (१) योजनांचा प्राधान्यक्रम, (२) योजनेस तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यता, (३) योजनांची अंमलबजावणी, (४) तांत्रिक सहाय्य व सनियंत्रण, (५) योजनांची देखभाल व दुरुस्ती, (६) योजनांचे नियोजन व अंमलबजावणीची कार्यपध्दती, (७)

निधी वितरण याबाबतची कार्यवाही दिनांक ९ जुलै, २०१४ च्या शासन निर्णयाप्रमाणे करण्यात यावी, व (१) नियोजन टप्पा, (२) अंमलबजावणी टप्पा, (३) बर्हिगमन टप्पा, (४) वेळापत्रक यासंबंधीची कार्यवाही दिनांक १७ मार्च, २०१० च्या शासन निर्णयातील तरतुदीप्रमाणे करण्यात यावी.

सदर शासन निर्णयान्वये मंजूर केल्या जाणाऱ्या सर्व ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांसाठी खालील सर्विस लेवल बेंचमार्क (Service Level Benchmark) पूर्ण करणे अनिवार्य राहिल.

अ.क्र.	प्रस्तावित निर्देशक (Proposed Indicators)	बेंचमार्क
१	वैयक्तिक नळ जोडण्यांची व्याप्ती (Coverage of Connections)	१०० टक्के
२	प्रति व्यक्ती प्रतिदिन पाणीपुरवठा (Per Capita Water Supply)	योजनेच्या मंजूर प्रकल्प अहवालाप्रमाणे
३	पाणी वाटपाच्या मीटरचा विस्तार (Extent of metering of water connections)	१०० टक्के (मीटर ची किंमत प्रकल्प अहवालामध्ये समाविष्ट केली जाणार नाही. मीटर चा खर्च लाभार्थ्यांनी उचलणे आवश्यक आहे.)
४	बिगर महसुली पाण्याची मर्यादा (Extent of non-revenue water)	अधिकतम २० टक्के
५	दररोज नियमित पाणी पुरवठ्याचा कालावधी (Continuity of Water Supply)	किमान १० तास
६	पुरविण्यात येणाऱ्या पाण्याची गुणवत्ता (Quality of Water Supplied)	१०० टक्के शुद्ध
७	ग्राहक तक्रार निवारणाची कार्यक्षमता (Efficiency in redressal of customer complaints)	१०० टक्के
८	पाणीपट्टीची वसुली (Cost Recovery in Water Supply Services)	किमान ८० टक्के

सदर शासन निर्णयान्वये मंजूर केल्या जाणाऱ्या सर्व ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांसाठी राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत केंद्र व राज्य शासनाकडून वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या/निर्गमित केल्या जाणाऱ्या सर्व शासन निर्णय, परिपत्रके, मार्गदर्शक सुचना यामधील तरतुदी लागू राहतील.

शहरालगतच्या ग्रामपंचायती, वाड्या व वस्त्यांमध्ये पाणी पुरवठ्याच्या कामाचे राज्य स्तरावरील संनियंत्रण व समन्वय पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था (WSSO) यांच्यामार्फत करण्यात येईल. याबाबतची ऑनलाईन माहिती व्यवस्थापन यंत्रणा तयार करून पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्थेने मासिक अहवाल शासनास सादर करावा. सदर शासन निर्णयातील तरतुदी या केवळ राज्यातील महानगरे व नगरपालिकांच्या लगत असणाऱ्या १० कि.मी. परिघातील ग्रामपंचायती, वाड्या व वस्त्यांना लागू राहतील.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक 201409111648016028 असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(अजय सावरीकर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
२. मा. उप मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
३. मा. मंत्री (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
४. मा.मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
५. मा.राज्यमंत्री (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
६. मा.राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
७. मा.विधानसभा/विधान परिषद सदस्य (सर्व), महाराष्ट्र विधीमंडळ सचिवालय, मुंबई.
८. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य यांचे उप सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
९. मा.प्रधान सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- १०.मा.अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव (सर्व) मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- ११.मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, मुंबई.
- १२.विभागीय आयुक्त (सर्व)
- १३.सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, मुंबई.
- १४.महानगरपालिका आयुक्त (सर्व)
- १५.जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १६.महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई (लेखा परीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता)
- १७.महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, नागपूर (लेखा परीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता)
- १८.संचालक, भुजल सर्व्हेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे.
- १९.मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)

२०. मुख्य अभियंता (सर्व), महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण.
२१. संचालक, पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था, सिडको भवन, बेलापूर, नवी मुंबई.
२२. प्रादेशिक उप संचालक (सर्व), भुजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा.
२३. मुख्याधिकारी, नगरपालिका (सर्व)
२४. अधीक्षक अभियंता (भारतनिर्माण कक्ष), सिडको भवन, बेलापूर, नवी मुंबई.
२५. अधीक्षक अभियंता (सर्व), महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण.
२६. कार्यकारी अभियंता (सर्व), महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण.
२७. कार्यकारी अभियंता (सर्व), ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद
२८. मुख्य लेखापरीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, नवी मुंबई
२९. मंत्रालयीन विभाग (सर्व) व त्यांच्या अधीनस्त असलेली सर्व कार्यालये
३०. पाणी पुरवठा विभागातील सर्व पर्यवेक्षीय अधिकारी व कार्यासने, मंत्रालय, मुंबई.
३१. निवड नस्ती (कार्यासन पापु-०७)